

“Kennis moet
ondergeschikt zijn
aan zelf ervaren”

(foto: Bert Beelen)

In zijn oratie in 2001 stelde Folkert Haanstra, lector Kunst- en cultuureducatie, voor om het concept van authentiek leren te benutten voor kunstonderwijs. Tien jaar later is tijdens de conferentie Authentieke kunsteducatie eind november de balans opgemaakt. In dit dubbelinterview bespreken twee sprekers van die conferentie, Haanstra en kunstdocent Floor den Uyl, het ideaal en de werkelijkheid van authentieke kunsteducatie.

Floor den Uyl was vijf jaar docent CKV en beeldende vorming, eerst op VO-vernieuwingsschool UniC in Utrecht en sinds het begin van dit schooljaar geeft ze les op het Spinoza Lyceum in Amsterdam. Twee jaar geleden volgde ze de Master Kunsteducatie aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en leerde ze bij Folkert Haanstra de principes van authentieke kunsteducatie kennen.

Even in een notendop: wat is authentieke kunsteducatie?

Haanstra: "Het is gemakkelijker te zeggen wat het *niet* is, namelijk schoolkunst ofwel kunst die alleen functioneert binnen de school en die geen verbanden heeft met de eigen kunstzinnige ervaringen en activiteiten van leerlingen buiten de school en met de ontwikkelingen in de professionele kunst. Authentieke kunsteducatie probeert die relaties wel te leggen en daarmee persoonlijk en maatschappelijk-cultureel relevant te zijn. Dat betekent in de praktijk: aansluiten bij de leefwereld van leerlingen, complexe opdrachten in plaats van voorgekookte taakjes en samenwerkend leren."

Tijdens je master heb je een authentiek lesproject ontworpen. Hoe werkt dat in de praktijk?

Den Uyl: "Mijn project, *Kerken Kijken Utrecht*, gaat over middeleeuwse kunst in kerken. Dat kun je uit een methode halen, maar ik vind het leuker om leerlingen zelf op pad te sturen. Hun complexe taak is om in groepjes een rondleiding te ontwerpen in een Utrechtse kerk. Ik maak van tevoren een heel draaiboek met termen van objecten die in een kerk aanwezig zijn, zoals een doopvont. Leerlingen zoeken zelf uit wat de functie en betekenis daarvan is. Ten slotte geven ze hun rondleiding aan kerkgidsen en kunst-docenten. Het is dus niet zomaar een beetje voor de lol."

Haanstra: "Precies! Want dat is het stigma!"

Den Uyl: "Dit publiek stelt vragen en beoordeelt hun werk."

Haanstra: "Dat is echt een vorm van authentieke beoordeling: je beoordeelt het werk van leerlingen niet in een schoolse context, maar laat het mede toetsen door professionals."

Den Uyl: "Sommige leerlingen geven als vrijwilliger rondleidingen aan toeristen. Mijn uitbouw zou zijn om hen ook rondleidingen te laten geven in het Duits, Engels en Frans, aan buitenlandse toeristen, dan kun je samenwerken met de talenvakken."

Heb je het proect ook ingevoerd op je nieuwe school?

Den Uyl: "Dat wil ik wel graag, maar er zijn nog wel wat praktische hobbels. Op UniC hadden we veel vakoverstijgend onderwijs, dat past bij authentieke kunsteducatie. Maar op het Spinoza Lyceum is alles opgedeeld in aparte lesuren met een eigen programma. Veel docenten vinden het eng en lastig om dat los te laten."

Haanstra: "Een complexe opdracht uitvoeren binnen een lesuur van 50 minuten is eigenlijk niet te doen. Bovendien vraagt authentieke kunsteducatie specifieke competenties van docenten: ze moeten een lesontwerp maken waarbij leerlingen zichzelf opdrachten stellen en op zoek gaan naar oplossingen. Dat vinden veel docenten niet efficiënt. Dat is misschien zo bij kennisoverdracht, maar niet bij wat ik belangrijk vind voor kunstonderwijs."

Kent het kunstonderwijs dan geen kennisdomein?

Haanstra: "Ook wel, maar lang niet zo gestructureerd als bij een vak als wiskunde. Docenten zeggen vaak: we leren ze eerst basale dingen en pas later mogen ze voor zichzelf werken. Maar je kunt eindeloos doorgaan met die basale dingen."

Den Uyl: "Dan beginnen ze weer met kleurenleer en zo, maar dat is eigenlijk jammer van de onderwijstijd. Kunst-docenten moeten de switch maken om kennis ondergeschikt te maken aan zelf doen en ervaren."

Wat is de meerwaarde van authentieke kunsteducatie?

Haanstra: "De toepasbaarheid buiten de school. Wat leerlingen op school leren, heeft te maken met hun eigen leven en liefst ook met actuele ontwikkelingen in de kunst."

Leren leerlingen ook betere kunst maken of beter naar kunst kijken?

Haanstra: "Dat ligt eraan wat je beter noemt. Door de leerkracht voorgekookte opdrachten leveren technisch misschien betere, maar ook wat geliktere producten op. Als je leerlingen zelf laat experimenteren, kan het ook mislukken. Maar het is dan wel meer van henzelf."

Den Uyl: "Als een docent een opdracht bedenkt, lijken alle producten op elkaar. Daarom moet je leerlinggestuurde

opdrachten bedenken. Ik liet bovenbouwleerlingen zelf een thema kiezen waaromheen ze een expositie van eigen werk moesten maken. Bijvoorbeeld Bloemen of Dementie. Ik vroeg wel altijd waarom ze nou net dit thema kozen. Dan hoorde je bijvoorbeeld dat ze allergisch voor bloemen waren of dat hun oma dement was.”

Haanstra: “Je vindt het dus belangrijk dat leerlingen hun thema persoonlijk maken. Moet hun werk ook een relatie met professionele kunst hebben?”

Den Uyl: “Ja, ik help hen om hun thema te koppelen aan werk van kunstenaars. Een leerling die met het thema Hutten & geborgenheid aan de slag wilde, heb ik bijvoorbeeld gewezen op de iglo's van Mario Merz. Leerlingen beginnen altijd groot en dan help ik hen om het in te perken en de persoonlijke relevantie te vinden. Daarom word ik ook zo kribbig als leraren zeggen dat je bij authentiek leren alles overlaat aan leerlingen. Dat is echt niet zo. Het vergt heel veel organisatie en goede begeleiding.”

Een casus uit de praktijk: een cultuurprofielschool heeft een tweedaags project over graffiti. Leerlingen leren eerst aan de hand van voorbeelden de verschillende elementen van graffiti en mogen daarna in groepjes zelf aan de slag. Authentiek?

Haanstra: “Het feit dat je een hedendaagse kunstvorm behandelt, is niet per se authentiek. Het gaat ook om de manier waarop. Het klassikaal onderwijzen van kenmerken heeft weinig te maken met hoe graffiti in de werkelijkheid functioneert en wordt geleerd. Datzelfde geldt voor popmuziek: die muziek leer je op heel andere manieren beoefenen dan klassieke muziek.”

Maar je kunt toch de kenmerken van authentieke kunsteducatie afvinken? Herkenbare en actuele kunstvorm, samenwerken in groepjes...

Den Uyl: “De grote misvatting over samenwerkend leren is dat je alleen maar groepjes hoeft te vormen en dat het dan goed is. Maar leerlingen verdelen dan gewoon de taken en doen ieder hun eigen deel. Bij samenwerkend leren moet je zorgen dat leerlingen elkaar nodig hebben voor het uitvoeren van de opdracht.”

Haanstra: “Zo'n graffiti-project zal leerlingen wel meer aanspreken dan het maken van een houtskooltekening. Maar om het authentieker te maken, zou ik zeggen: laat leerlingen vrij in het kiezen van hun eigen elementen, laat ze elkaar dingen leren en nodig zo mogelijk een graffiti-kunstenaar uit om hun werk te beoordelen.”

Hoe kun je de kloof tussen theorie en praktijk dichten?

Den Uyl: “Daarvoor moeten docenten hun grip op de dingen durven loslaten. De kunstvakken wilden even belangrijk zijn als andere vakken. Keerzijde is dat we nu vast zitten aan allerlei criteria en strakke programma-eisen. Terwijl de kunsten juist flexibel moeten zijn, dat is een voorwaarde voor authentieke kunsteducatie.”

Haanstra: “Daar ben ik het helemaal mee eens. Maar daarmee zul je niet alle docenten kunnen overtuigen. Voor mij

is kunstonderwijs bedoeld om leerlingen te leren hun eigen oplossingen te bedenken en vorm te geven aan wat hen drijft. Als docenten zeggen: mijn leerlingen moeten vooral technieken beheersen en de canon leren kennen, dan past authentieke kunsteducatie daar niet bij.”

Is het in het primair onderwijs makkelijker?

Haanstra: “Daar zie je vaak het omgekeerde, namelijk dat kunstonderwijs heel erg vrijblijvend is. Als ze maar lekker bezig zijn, lijkt daar vaak het motto. Dat is ook niet wat je wilt. Het gaat om de tussenweg.”

Meer informatie

· Folkert Haanstra
folkert.haanstra@ahk.nl
· Floor den Uyl
floordenuyl@gmail.com

Publicatie

Cultuur+Educatie 31, themanummer over authentieke kunsteducatie.

Bestellen: www.cultuurnetwerk.nl

Op deze website is ook een kort verslag van de Conferentie Authentieke Kunsteducatie (CAKe) te vinden.

Praktische toepassingen van authentieke kunsteducatie in het onderwijs:
www.cultuurplein.nl/authentiek